

Ахматова Назира Искандербековнанын «Кыргызстанда мамлекеттик бийликтин бекемделиши мезгилиндеги саясий-укуктук режим» темадагы 12.00.01 - мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуу даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына расмий оппоненттин

ПИКИРИ

1. Изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу жана анын жалпы илимий жана жалпы мамлекеттик программалар менен байланышы (практиканын жана илимдин жана техниканын өнүгүүсүнүн суроо-талаптары).

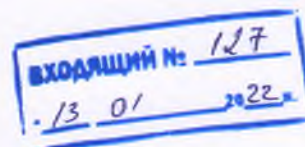
Саясий-укуктук режимдин, анын мамлекеттик бийликтин калыптануусуна, турукталуусуна жана өнүгүүсүнө тийгизген ролун жана мында укук коргоо органдарынын ролун теоретикалык карап чыгуу, кыргыз элинин коомунун жана укуктарынын өздүк мүнөзүн чагылдырат. Анын өзгөрүүсүз шарты болуп, укуктук мамлекетти куруу, ишенимдүү жана кепилденген мыйзамдар системасынын иштөөсү, республикада мыйзамдуулукту жана укук тартипти камсыз кылуу эсептелет.

Ушуга байланыштуу, коомдук өнүгүүнүн ар кандай этаптарындагы укук коргоо органдарын изилдөөчү юридикалык илимдердин мааниси такталат, алар укук коргоо органдарын түзүү жана иштерин жакшыртуу боюнча өткорүлүп жаткан иш чараларды, өзгөчө Совет бийлигинин алгачкы жылдарындагы алардын жетекчилигинин формаларын жана методдорун карап, кайра карап чыгууну ар тараптуу ачып берүүгө шарт түзөт.

Белгилеп кетчү нерсе, Кыргызстандагы мамлекеттик бийликтин турукталуусунун көпчүлүк кыйынчылыктары калктын ар кандай катмарларынын революциянын идеясын кабыл алууга даяр эместигинен жана мамлекеттик-укуктук режимди бекемдөөгө өтүү үчүн ВЧКны, юстицияны, сотторду, ревтрибуналдарды, соттук тергөөчүлөрдү, милицияны, прокуратураны жана башка репрессивдик-жазалоочу бөлүмдөрдү түзүүдөн келип чыккан.

Демек, тарыхый планда укук коргоо органдарын изилдөө жана маңызын аныктоо зарыл, аларга төмөнкүлөр кирет: юстиция органдары, прокуратура, сот акыйкаттуулугун ишке ашырган органдар, ички коопсуздук укук коргоо органдары (ИИМ, ички аскерлер), тышкы коопсуздук укук коргоо органдары (УКМК), ички атайын кызматтар, адвокатура, нотариаттар ж.б. бөлүктөр.

Жогоруда көрсөтүлгөндөрдүн бардыгы, теоретикалык-прикладдык мааниде, маселенин көп аспектуүүлүгүн жана изилдөөнүн темасынын актуалдуулугун жана мезгилдүүлүгүн шарттайт.



2. Диссертацияга коюлган талаптардын алкагындагы илимий жыйынтыктар.

Диссертациялык ишке жүргүзүлгөн талдоо төмөнкү илимий жыйынтыктарды бөлүүгө мүмкүнчүлүк берди.

1 Жыйынтык. Мамлекеттин функцияларын ишке ашыруу менен шартталган, мамлекеттин ар кандай формаларын жана анын элементтерин изилдөөдө, мамлекеттик укуктук методдордун комплексин изилдөөнүн зарылдыгына негизделет, ал мамлекеттик бийликтин укуктук саясаты элементине ээ, ал жерде укуктук идеология катары саналган милдеттер топтолгон, б.а. коомдун талаптарына, ошондой эле ар кандай социалдык топтордун укуктук коз караштары, принциптери чагылдырылган. Укук коргоо ишмердүүлүгүн изилдөөдө, коомдун саясий системасын биринчи кезекте кароо талап кылынат, ал жерде мамлекет анын түзүмдүк бөлүгү, укуктук саясаттын субъектиси болуп саналат.

2 Жыйынтык. Жүргүзүлгөн талдоо төмөнкүлөрдү көргөздү, саясий-укуктук режимди бекемдөөдөгү мамлекеттик-укуктук саясат совет бийлиги тарабынан, каралып жаткан мезгилдин шарттарында чарбалык милдеттерди чечүүдө мыйзамдуулукту бекемдөө жана укуктук тартипти сактоодо, жарандык-эмгектик мамилелер чөйрөсүндө мажбурлоо методун колдонуу, кылмыш-жаза куугунтуктоо чараларынын үстөмдүк кылышы, жеке жашоого кийлигишүү, таптык кызыкчылыктардын үстөмдүк кылышы менен мүнөздөлгөн.

3 Жыйынтык. Совет бийлигинин башында колдонулган көптөгөн актылар, саясий мүнөздө болуп, реввоенсоветтердин декреттери, токтомдору, жоболору, буйруктары деп аталган деген жыйынтык. Андан нары жаңы мыйзамдык документтерди иштеп чыгууда көпчүлүк учурларда революциялык укуктук аң сезим, революциялык максаттуулук, революциялык мыйзамдуулук менен жетектелген.

4 Жыйынтык. Мамлекеттин ар кандай динамикалык өнүгүүсүнүн татаал убактарындагы (жарандык согуш жана социализмди куруунун негиздери) укук коргоо органдарынын өнүгүүсү жана укуктук жоболору пролетариаттын диктатурасы жөнүндө лениндик концепцияга таянган. Революциядан кийинки алгачкы мезгилде укук коргоо органдарында укуктук жөнгө салуунун тактыгына, укук коргоо ишмердүүлүгүнүн багытына жана принциптерине ээ болгон эмес. Укуктук бекемделүүсү жок, революциялык принциптер гана белгиленген. Укук коргоо органдарынын ишмердүүлүгүнүн укуктук режимин түзүүдө негизги ролду кээ бир советтик бийлик органдарынын актылары аткарган, алардын ичине төмөнкүлөр кирген: ВЦИК, СНК, НКВД, НКЮ.

5 Жыйынтык. Жүргүзүлгөн изилдөөлөр, революциядан кийинки жылдарда (жарандык согуш маалында) дознаниени өткөрүү укугуна сөт органдары ээ болгон, бул өз убагында сот менен тергөөнүн функционалдык бөлүнүүсүн сактап калуу принцибин бузган. Андан нары бардык укук коргоо органдары жана алардын ишмердүүлүгү прокуратуранын көзөмөлүндө

болгон. Керектүү укуктук жөнгө салуунун жок болушу ар түрдүү сот органдарынын пайда болушуна түрткү болду: ревтрибуналдар, элдик соттор, жараштыруу соттору, административдик соттор, алардын бардыгы толугу менен борборго баш ийген соттор жөнүндө декреттерди ишке ашыруунун негизинде пайда болгон. Бул жерде бийликтин диктатурасын өнүгүүсүнүн негиздери байкалат. Соттордун айрымалуу өзгөчөлүгү алардын башка укук коргоо органдарынан билим деңгээлинин жогору болушу, ревтрибуналдарга жана ЧКнын соттон тышкары органдарынан айрымаланып жазалоо багытынын жумшак болушу болгон.

6 Жыйынтык. Ревтрибуналдар бийликти коргоо куралы катары түзүлгөн, алар алдын ала тергөөнүн процессуалдык ченемдеринин бузулуусунун мамлекетте болуп жаткан социалдык өйдө-ылдый болууларга ыкташуусун чагылдырган. Андан нары трибуналдар репрессивдүүлүктөн, сот акыйкаттулугун ишке ашыруу менен алек болгон аскердик-соттук органдарга айланган.

7 Жыйынтык. Жаңы тарыхий шарттарда революциялык мыйзамдуулукту бекемдөө, болуп жаткан укук бузууларга жооп катары, мыйзамдарды так сактоону көзөмөлдөө максатында прокуратура түзүлгөн, анда айыптоо менен бирге эле көзөмөлдөө ыйгарым укуктары топтолгон, кийин тергөө функциялары да берилген.

8 Жыйынтык. ВЧК түзүлгөн мезгилден баштап эле мамлекеттик кылмыштар чөйрөсүндө (контрреволюция, саботаж) өзгөчө чектелбеген укуктарга ээ болгон жана мамлекеттин коопсуздугун сактоону камсыз кылуучу орган болуп калган. ВЧК органдары мамлекеттин бардык жарандык жана аскердик түзүмдөрүн көзөмөлдөп турган, партиялык органдардын макулдугу жана өздөрүнүн каалоосу менен камоолорду, тергөөнү жүргүзүүнү, өкүм чыгарууну жана аны ишке ашырууну, массалык атууларды ишке ашырган.

9 Жыйынтык. Милиция ыктыярдуулук негизинде түзүлгөн, бирок мында жергиликтүү бийлик органдары кызмат өтөөнүн тартибине жана материалдык камсыздоосуна таасирин тийгизишкен, ал эми жарандык согуш маалында милиция органдарын комплектөө согуш убагындагы мыйзамдар менен жөнгө салынган. Бул мезгилге негизине таптык жана саясий ишенимдер принциптери негиз болгон милициядагы алгачкы «тазалоолор» таандык. Милиция эмгекчилердин куралдуу тобу катары түзүлүп, таптык орган катары болгон.

3. Изденүүчүнүн диссертацияда келтирилген ар бир илимий жыйынтыктын (илимий жобонун), тыянактардын жана корутундулардын далилдүүлүгүнүн жана негизделүүсүнүн деңгээли.

1 Жыйынтык. Далилденген жана негизделген, анткени, ал орусиялык, казахстандык жана кыргызстандык мамлекеттин жана укуктун теориясы чөйрөсүндөгү ар кандай алдыңкы окумуштууларынын теоретикалык талдоосунун негизинде алынган.

2 Жыйынтык. Негизделүү жана далилденүү шексиз, анткени ал көптөгөн илимий-теоретикалык адабияттарды, монографиялык изилдөөлөрдү талдоо процессинде алынган.

3 Жыйынтык. Далилденген жана негизделген, ал сөветтик илимий адабияттардын кеңири чөйрөсүн колдонуусу жана мыйзамдарды жана практиканы колдонуу менен бекемделет.

4 Жыйынтык. Жыйынтыктын негиздүүлүгү жана далилдүүлүгү мамлекеттин жана укуктун теориясы боюнча илимий булактарды талдоо менен бекемделет.

5 Жыйынтык. Жыйынтыктын негиздүүлүгү жана далилдүүлүгү илимий адабияттарды жана аракеттеги мыйзамдарды талдоо менен бекемделет.

6 Жыйынтык. Далилденген жана негизделген, анткени мыйзамдарды изилдөө процессинде алынган жана жыйынтыктар илимий адабияттарды талдоо менен бекемделет.

7 Жыйынтык. Далилденген жана негизделген, ал советтик илимий адабияттардын кеңири чөйрөсүн колдонуусу жана мыйзамдарды жана практиканы колдонуу менен бекемделет.

8 Жыйынтык. Жыйынтыктын негиздүүлүгү жана далилдүүлүгү мамлекеттин жана укуктун теориясы боюнча илимий булактарды талдоо менен бекемделет.

9 Жыйынтык. Негизделүү жана далилденүүсү шексиз, анткени ал көптөгөн илимий-теоретикалык адабияттарды, монографиялык изилдөөлөрдү талдоо процессинде алынган.

4. Изденүүчүнүн диссертацияда келтирилген ар бир илимий жыйынтыктын (илимий жобонун), тыянактардын жана корутундулардын жаңылык деңгээли.

1 Жыйынтык. Жаңы, себеби, коомдун саясий системасынын ар кандай аспектерин караган илимий изилдөөлөрдү окуунун негизинде алынган.

2 Жыйынтык. Жаңы болуп эсептелинет, анткени, мамлекеттик бийликтин саясий-укуктук режимин бекемдөө мезгилдерин кароодо автордук позиция чагылдырылган.

3 Жыйынтык. Салыштырмалуу жаңы болуп эсептелинет, себеби, мамлекеттин жана укуктун теориясы боюнча илимий булактарды талдоонун негизинде алынган.

4 Жыйынтык. Жаңы болуп эсептелинет, анткени, укук коргоо органдарынын ролу жөнүндө илимий адабияттарды окуунун негизинде алынган.

5 Жыйынтык. Жаңы болуп эсептелинет, анткени, сот органдарынын ролу жөнүндө илимий адабияттарды окуунун негизинде алынган.

6 Жыйынтык. Жаңы болуп эсептелинет, анткени, большевиктер бийлигинин өзгөчө органы болгон ревтрибуналдарды түзүүнүн негизги шарттары аныкталган.

7 Жыйынтык. Жаңы болуп эсептелинет, анткени, прокуратура органдарынын ролу жөнүндө илимий адабияттарды окуунун негизинде алынган.

8 Жыйынтык. Жаңы болуп эсептелинет, анткени, коомдун саясий системасын ар кандай аспекте караган илимий изилдөөлөрдү окуунун негизинде алынган.

9 Жыйынтык. Жаңы болуп эсептелинет, анткени, милициянын ролу жөнүндө илимий адабияттарды окуунун негизинде алынган.

5. Алынган жыйынтыктардын ички биримдүүлүгүн баалоо.

Диссертациялык изилдөө логикалуулугу жана ирээттүүлүгү менен айрымаланат. Изилдөөнүн ички биримдүүлүгү, иштин башкы максаты жана негизги милдеттерди койулуусун комплекстүү аныктоо менен камсыз болот, алар өзара байланышта органикалык иреттүүлүктө чечилет.

Диссертация киришүүдөн, үч баптан, сегиз бөлүктөн, корутундулардан жана пайдаланган адабияттардын тизмесинен турат. Иште теоретикалык булактардын жана практикалык материалдардын методологиялык бирдиктүүлүгү айкалышат, Кыргызстандагы мамлекеттик бийликти бекемдөө мезгилиндеги саясий-укуктук режим чөйрөсүндө автордук варианттар жана сүйлөмдөр берилет.

Көрсөтүлгөн ишти, аракеттеги мыйзамдарды жакшыртууга, ошондой эле мамлекеттин жана укуктун теориясы жана укук коргоо органдарынын илиминин өнүгүүсүнө жардам болгон жаңы илимий жетишкендик катары мүнөздөсө болот.

6. Алынган жыйынтыктардын ылайыктуу актуалдык маселелерди, теоретикалык жана прикладдык милдеттерди чечүүгө багытталуусу.

Көрсөтүлгөн иш - мамлекеттик бийликти бекемдөө мезгилиндеги саясий-укуктук режим чөйрөсүндөгү тарыхий-укуктук изилдөөдөгү маселелерди объективдүү, маңыздуу изилдеген, бул изилдөөнү илимий мекемелердеги илимий-изилдөө иштеринде, жогорку окуу жайларында окуу процессинде, Кыргыз Республикасынын укук коргоо органдарында жана мамлекеттин жана укуктун теориясы боюнча окуу китептерин жазууда илимий-теоретикалык материал катары колдонсо болот.

7. Диссертациянын негизги жоболорун, жыйынтыктарын, корутундуларын жана тыянактарын басылып чыгышын тастыктоо.

Диссертацияда камтылган негизги жоболор автор тарабынан сегиз эмгектерде басылып чыккан:

1. Ахматова, Н.И. К истории вопроса о деятельности чрезвычайных органов власти- революционных трибуналов. Текст / Ахматова, Н.И. //Наука и новые технологии. - 2015. - №7.- С.50-54.
2. Ахматова, Н.И. Особенности правового режима деятельности чрезвычайных органов власти Текст /Ахматова Н.И., Адамбекова А.Д. //Наука и новые технологии. - 2015. - №7.- С.57-61.
3. Ахматова, Н.И. Ретроспективный анализ формирования политико-правового режима деятельности государственных органов Текст /Ахматова, Н.И // Известия Вузов.- 2016. - №6.- С. 137-140.
4. Ахматова, Н.И. Основы укрепления политико-правового режима деятельности государственных органов Кыргызстана Текст / Ахматова Н.И., Адамбекова А.Д // Известия Вузов.- 2016. - №6.- С. 144-147.
5. Ахматова, Н.И. Роль органов милиции Кыргызстана в укреплении правового режима государства Текст / Ахматова, Н.И // Аллея науки. -2018. - №2(18). - С.588-594.
6. Ахматова, Н.И. Становление органов госбезопасности в период укрепления политико-правового режима кыргызской государственности. Текст /Ахматова, Н.И //Аллея науки. -2018. - №2(18). - С.612-618.
7. Ахматова, Н.И.. Мыйзамдуулукту жана укук тартипти бекемдөөдөгү советтик сот органдарынын ролу. Текст / Ахматова, Н.И //Вестник Академии МВД КР.-2018.-№1. -С. 31-34.
8. Ахматова, Н.И. Кыргызстанда саясий-укуктук режимди түзүүдө прокуратуранын ролу. Текст / Ахматова, Н.И // Вестник Академии МВД КР.- 2018.-№1. -С. 179-183.
9. Ахматова, Н.И. Совершенствование правовой базы как укрепление функционирования государственных органов. Текст / Ахматова Н.И., Матисакова З.У. //Евразийское научное объединение. 2021. - №6 (76). - С. 208-209.
10. Ахматова, Н.И. Правоохранительные органы и усиление правового режима государства. Текст / Ахматова Н.И., Матисакова З.У. //Евразийское научное объединение. 2021. - №6 (76). - С. 210-211.

8. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна ылайык келүүсү.

Авторефератты жана диссертацияны салыштыруу процессии Ахматова Назира Искандарбекованын «**Кыргызстанда мамлекеттик бийликтин бекемделиши мезгилиндеги саясий-укуктук режим**» темасындагы авторефераты диссертациянын мазмунуна толугу менен ылайык келет, негизги жоболорду, тыянактарды жана жыйынтыктарды, автор тарабынан изилденип жаткан суроолордун логикалуулугун жана ирээттүүлүгүн чагылдырат. Авторефератка коюлган талаптарга ылайык резюме кыргыз, орус жана англис тилдеринде берилип, талапка ылайык таризделген.

9. Диссертациянын мазмуну жана таризделүүсү боюнча кемчиликтер.

Н.И.Ахматованвн диссертациялык ишти жакшы деп табуу менен бирге кээ бир кемчиликтерди жана каалоолорду айткым келет.

1. Кыргызстандагы мамлекеттик бийликтин бекемделүүсүнүн шарты катары болгон демократиялык режимдин турукталуусун изилдөөнүн методологиясын даана белгилөө зарыл.

2. Мамлекеттик органдардын ишмердүүлүгүнүн укуктук режиминин калыптануусунун укуктук негиздери түшүнүгү жетиштүү түрдө так берилген эмес.

Көрсөтүлгөн эскертүүлөр авторго каалоо иретинде айтылып, диссертацияны жогору баалоого таасирин тийгизбейт жана мындан наркы илимий изилдөөлөрдө ишке ашырылышы мүмкүн.

10. Диссертациянын «Окумуштуу даражасын ыйгаруу тартиби жөнүндө Жобо» талаптарына ылайык келиши.

Н.И.Ахматованын «Кыргызстанда мамлекеттик бийликтин бекемделиши мезгилиндеги саясий-укуктук режим» темадагы диссертациясы Кыргыз Республикасынын УАКтын «Окумуштуу даражасын ыйгаруу тартиби жөнүндө Жобо» талаптарына толугу ылайык келет.

Диссертациялык изилдөө жаңы илимий жыйынтыктарды жана жоболорду камтыйт, алар жалпысынан юридика, анын ичинде мамлекеттин жана укуктун теориясы илимине салым кошот, бул болсо авторго мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы, укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы 12.00.01- адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуу даражасын ыйгарууга татыктуу деген корутунду чыгарууга мүмкүнчүлүк берет.

Расмий оппонент:
юридика илимдеринин доктору, профессор,
Ош мамлекеттик университетинин
юридика факультетинин деканы



Кулдышева Г. К.

